

Hus og have på Nørrebro

I år 2003 er det 100 år siden ejendommen på matrikelnummer 3309 Udenbys Klædebo blev bygget. Huset er i dag bedre kendt som AB Carla, vores hjem og slot. Bygningen på Prinsesse Charlottesgade var blandt de første, der blev opført i de dengang nærmest landlige omgivelser, der i dag udgør Nørrebro. Den står i dag i det ydre stort set som dengang, bortset fra at facaden har fået en anden nuance. Ejendommen har i tidens løb været vidne til store forandringer i lokalområdet. AB Carla's bestyrelse har i dagens anledning bedt vores herboende historiker Carsten Lund Rasmussen grave lidt i muld og dokumenter om bygningen og dens umiddelbare omgivelser, for at give os et kort rids af de omvæltninger, der har fundet sted i vores nærområde de seneste 100 år.

Bestyrelsen ønsker tillykke med den runde fødselsdag. Held & lykke med de næste 100 år!

På bestyrelsens vegne,
Mette Thorning

Huset og gaden

"Men når man nu pludselig ejer, hvad man før lejede, og desuden ejer det sammen med husets øvrige beboere, sker der også en mentalitetsændring, der påvirker hele det sociale mikrokosmos, som et hus er. Hvor datidens lejelejlighed sjældent var et sted, man positivt havde valgt, men derimod en bolig, man tilfældigvis og tit lidt heldigt var blevet spillet i hænde, og de andre beboere nogle fremmede mennesker, der nu engang boede i samme opgang, er man nu medejder med deraf følgende fornemmelser, ikke bare over for sig selv, men også over for de andre beboere - og for dem uden for huset. At blive andelshaver kan kort sagt lokke småborgeren frem i selv den bedste, og tolv emsige småborgere, som sammen ejer et hus, der oven i købet helst skal stige støt i værdi, er et ganske andet sted at bo, end den klassiske københavnske karré".

Søren Ulrik Thomsen, Parcelhuskvarter på højkant, Politiken 4. august 2002

Fru Stormor Werner

Søren Ulrik Thomsen skal ikke få lov at dryppe malurt i bægeret. Vort hus fylder rundt. Hurra for det! Siden andelsboligforeningen Carla købte ejendommen d. 7. maj 1984 for kr. 1.500.000, har vi kunnet kalde det vores hus, vores fælles sunde, velholdte, "militant smagfulde pastelfarvede [Thomsen igen]" ejendom. Måske har flere af os udviklet et egentligt kærlighedsforhold til ejendommen, til hver vores lille kube. Det har jeg. Desværre kan jeg ikke udtrykke min kærlighed direkte, for huset har intet navn. 3309 Udenbys Klædebo er hverken romantisk eller videre mundret. Jeg foreslår derfor, at vi kort efter jubilæet døber huset Fru Stormor Werner som en hyldest til den person, vi med sikkerhed ved, blev født i ejendommen umiddelbart efter opførelsen i 1903. Fru Stormor Werner boede i lejligheden 31, 4.tv. indtil 1998, hvor alderdom tvang hende til at flytte på plejehjem. Æret være hendes minde.

Huset i sig selv er der ikke meget interessant at berette om. I tidens løb er der blevet indlagt el, isat termoruder, etableret bad, lagt fjernvarme ind (1995). Betragtet med nutidsøjne ikke noget at skrive hjem om, men for hver enkelt generation, der oplevede forbedringerne, var det ikke selvfølgeligheder.

Udsigten

Det er i dag svært at forestille sig, men i 1903 og ca. 10-20 år frem havde beboerne i vores hus udsigt til Nørre Fælle og Blegdams Fælle. Bygningerne på den anden side af Prinsesse Charlottes Gade blev opført mellem 1915 og 1932. Hvor genboens græsplæner i dag findes, var der før 1915 en halvstor sø. Området var decideret kampzone, hvor skolebørnene fra Prinsesse Charlottes Gades Skole (indviet 1875) og Sjællandsgades Skole (indviet 1887) udkæmpede diverse slag. Prinsesse Charlottes Gade må have været et mylder af skolebørn. Henholdsvis 700 og 1400 børn gik i skole på de to skoler omkring 1910. Mon den senere Fru Stonor Werner fik sin første omgang buksevand her?

Området

"I huset, jeg boede i, var der en damefrisør, en blad- og tobakshandler samt en bagerforretning. Indehaverne skiftedes jævnligt ud, konkurrencen var hård, og i korte perioder kunne snart den ene snart den anden butik stå ledig. Men der var tilsyneladende altid nogle nye, der ville prøve lykken. Inden for en afstand af nogle hundrede meter var der 3-4 bagere, 3 cigarhandlere, 4 spækhøkere, 3 mejerier, 2-3 grønthandlere og 3-4 urtekræmmere. Der handledes kun mod kontant betaling bortset fra enkelte steder, hvor man kunne få en aftale om at afbetale over nogle uger"

Poul Strømstad, barn på Nørrebro i 1920'erne

Nørrebro

Nørrebro har altid stået for mig som indbegrebet af københavnsk storby, selvom en ven bosat i København K. altid håner mig for dén fejlslappethed. Storby har Nørrebro ikke altid været – forudsigeligt nok.

Nørrebro bestod før midten af 1800-tallet af jord, land, åbne marker, fælles græsningsarealer, regulært landsbyliv med indslag af hovedstad. Fra midten af 1600-tallet og indtil 1852 var det forbudt at bygge permanente boliger på området mellem Nørre Vold og den nuværende Jagtvej. Militæret skulle have frit udsyn til fjenden, og ingen skulle kunne gemme sig for kongens kugler. Især under Christian d. 7 måtte også Nørrebros kvinder tage sig i agt og undgå landstedet Blågård (placeret ved den nuværende Blågårdsgade), hvis man ikke ønskede at blive en del af den sindsyge konges udskejelser.

Tilbage til de alvorlige sager. Teknologiske fremskridt indenfor militær og sundhedsvidenskab kombineret med bedre humant avlsudbytte fik de københavnske myndigheder til at tillade permanent bebyggelse i vores baghave og omegn. Nørrebro som egentlig bydel var født.

For at gøre en længere bebyggelsehistorie kort. Det byggeboom, der i 1903 bragte vort hus til verden, satte ind allerede i 1870'erne. Først blev hovedveje som Nørrebrogade bebygget, herefter sidegader og parallelgader som Prinsesse

Charlottes Gade, mens der til sidst blev anlagt sidealléer til sidegaderne. Et eksempel på dette er Sjællandsgade Sideallé – vores baghave.

”Det er et frilandsmuseum, tænkte jeg. Det hele er et Frilandsmuseum, hele Nørrebro, eller bare de fem-seks døre. Dér køber de kød for at overleve til næste dag, dér køber de møbler til at sidde og spise deres kød i, dér gemmer de penge hen for at have til brød og kød når det kniber, dér bliver de frelst, dér går de hen og køber blomster når hinanden dør, og så begraver de hinanden lige ovre på den anden side af Runddelen. Man kunne leve et helt liv, med alt hvad det indebærer, uden nogen sinde at forlade Nørrebros Runddel. Mange havde gjort det. Også i min familie”.

Dan Turèll, Mord ved runddelen, 1983

Forretnings- og sjælelivet

Først forsvandt naturen fra Nørrebro, senere kom turen til forretningslivet i sidegaderne. Før butiksdøden var også Prinsesse Charlottes Gade en livlig handeleggade. På hjørnet af Sjællandsgade, hvor der i dag er møntvaskeri, fandtes en Irma. Irma var en vaskeægte Nørrebro-opfindelse med hovedsæde i Ravnsborggade 12 og fra 1936 lyshøne på taget ved Sortedam Dosseringen. Værtshuse skulle der efter sigende have været en seks-syv stykker af i umiddelbar nærhed. I Sjællandsgade, ved enden af Sjællandsgade Sideallé, kunne man drikke sine bajere på den berygtede Congo Bar. I den anden ende af vores gade, ved Jagtvej, ca. hvor Posthuset ligger, kunne man gå til bal i Zigeuner-Hallen Prater. I Mord ved Runddelen beskriver Turèll det som et sted med enkebal, etlitters fadøl, dans på bænke og tyrolermusik. Lige overfor lå Colosseum-biografen endnu i 1980'erne. På et tidspunkt før 1983 havde der, hvor der nu er Fakta, også ligget en Irma. Da Turèll skrev Mord ved Runddelen i 1983, var den lukket. Frelsermenigheden, der holder til på første sal ovenpå, er ikke lukket endnu og var det slet ikke i 1983. Her kunne man allerede dengang bliver frelst over en kop kaffe og en orgelsonate.

Baghaven

” Men endnu en sot har ædt sig ind på storstaden og i bogstaveligste forstand udhullet herligheden, nemlig gårdrydningerne [...] Jeg bliver dybt forstemt over de håbløse arealer, der er opstået, hvor baghusene før lå, og jeg afskyr simpelthen den ideologi, de udtrykker. Hvorfor i alverden skal gårdrummene med deres bænke og blomsterkasser og små forkølede græstotter foregive nogensinde at kunne opnå samme kvaliteter som de åbne arealer mellem forstædernes funkisblokke, der jo har en helt egen topologisk identitet og så fornemt inkarnerer netop deres tid, stemning og tankegods. Som helhed er Danmark i forvejen én stor græsplæne med susende kirsebærtræer, mens lige præcis dét unikke stykke København, der blev bygget i 1880'erne og 90'erne alt i alt kun optager et ganske beskedent areal, så hvorfor skal denne kulturskat, som vi hurtigt kan se en ende på, kompromitteres i et alligevel forgæves forsøg på at få den til at ligne alt, vi har så rigeligt af i forvejen? ”

Søren Ulrik Thomsen, Parcelhuskvarter på højkant, Politiken 4. august 2002

Tivoli-Carstensen og Grevinde Danner

Før vort hus og lignende arbejderboliger blev bygget, skød et par velhaverejendomme op. Georg Carstensen (1812-57), grundlæggeren af Tivoli, havde her sit sommerslot, mens Grevinde Danner (1815-74) nøjedes med et palæ. Begge ejendomme benyttede vores baghave som slotspark. I dag står kun tjenerfløjen fra Carstensens sommerresidens tilbage.

Sjællandsgade Sideallé

På et eller andet ukendt tidspunkt mellem 1903 og begyndelsen af 1970'erne blev sidealléen plastret til med mindre beboelsesejendomme på to-tre etager og gårdindustri. Den 27. oktober 1969 var Aktuelt på besøg hos Carla, Solvej og Dagny. Årsagen til besøget var, at formanden for Saneringsudvalget, forstander Knud Magnild, i et brev havde formuleret følgende: "Ejendommen, der er en række huse med et beskedent antal lejligheder og klemt inde mellem Prinsesse Charlottes Gade og Nørrebrogade, er i en yderst ringe forfatning. Miljøet er det dårligst tænkelige for børnene. Det ligner ikke det miljø, man ellers træffer i de tætte boligområder på det indre Nørrebro, idet der i Sjællandsgade Sideallé er tale om et virkelig asocialt miljø, hvor børn ikke burde færdes".

Det fik Carlo og Solvej Andersen op af sofaen: "Man skal ikke indirekte kalde os for ludere, bums og drankere, selvom vi bor under disse nedværdigende forhold. Sandheden er nemlig, at der kun er én eneste af os her i ejendommen, der modtager socialhjælp og det er på grund af sygdom. Så har vi 10 folkepensionister, mens resten [40 personer] arbejder ved et ganske almindeligt erhverv".

Muligvis var beboerne tilbageholdende med alkoholindtagelsen, men andre folk i området var det bestemt ikke. Sagen endte med, at Knud Magnild undskyldte overfor beboerne, men måske var hans misforståelse forståelig for som fru Dorit Larsen kunne slå fast: "Hvorfor kan jeg ikke få et andet sted at bo mine sidste år. Vi i ejendommen må hver dag smide folk væk, der står og drikker og tisser over det hele i alléen – og så får vi endda skyld for både at være ludere eller drankere".

Ingen af de implicerede parter – beboerne, Knud Magnild, administrator Willy Petersen, ejer Otto Frankil, sundhedsmyndighederne eller Saneringskommissionen – var dog uenige om, at ejendommen var uegnet som menneskebolig, og at hele skidtet burde rives ned. F.eks. skulle 51 personer deles om tre toiletter, hvor de ikke engang kunne være sikre på at sidde i fred. Hårdt presset af journalisten måtte administrator krybe til korset: "Jeg sætter en rude i toilettet på mandag. Mere bliver der ikke til. Jeg vil ikke sætte penge til på den ejendom".

Willy Petersen lyder ikke til at have været den mest omsorgsfulde administrator: "Den eneste meddelelse manden faktisk har fået fra ejerens administrator var et brev, hvori blev forlangt, at en hund ikke måtte bo i ejendommen. Til begrundelse blev givet, at det var dyreplageri at have hund i så lille en lejlighed. Ejeren, der havde haft hunden i halvandet år, spurgte derefter, hvad man så kaldte det, når hans søster har to små børn boende i samme større lejlighed. Han venter i øvrigt stadig på svar".

Den grønne firkant

Med 1970'ernes kondemneringsboom forsvandt ejendommen i vores baghave endeligt, beboerne fik nye lejligheder, og området udviklede sig til Nørrebros største hundelokum. Ejerforholdet ændrede sig derimod ikke. Ejeren arkitekt Otto Frankil (f. 1918, d. ?) havde store planer med grunden. Første plan fra 1948 gik ud på at bygge et otte etagers kontorhus på grunden ud mod Sjællandsgade med parkering i vores baghave og underjordisk biograf. En anden plan sigtede efter at opføre et hotel. Frankil havde på det tidspunkt allerede tegnet Imperialhotellet ved Vesterport. Alle idéer blev dog skudt ned af kommunen, fordi området ingen lokalplan havde, og fordi kontorhuset – heldigvis – ikke overholdt bygge-loven.

Lejekasernen og gårdindustrien var væk, da Politikens journalist William Cauchi opsøgte vores baghave i juli 1980 (artiklerne er fra d. 19. juli og 11. august 1980). Cauchi forsøgte at slå på tromme for en udnyttelse af Den grønne Firkant som en rekreativ kontrast til Den sorte Firkant. Før det blev en realitet gik der som bekendt 19 år.

Gårdsanering

Da jeg flyttede ind i 1996 var Mimersgades ildsjæl, Lars Vestergaard, i færd med at påvirke Københavns Kommune i retning af en gårdsanering. Såvidt jeg husker blev formand Christian talt i søvn et par gange i den forbindelse, men uden Lars Vestergaard havde vi næppe haft vores baghave i dag.

I 1999 var baghaven en realitet. Inden det kom så vidt, skulle historiens cyklus sluttes. Fru Dorit Larsens opstød om urinerende mennesker skulle blive realitet igen. Autonome fra Ungdomshuset indrettede en skurvognsby med bål, bajere og fællessang. I januar 1998 gik politiet i aktion midt om natten. Iført blokvogne og vinkelsliber befriede de baghaven, så gartnerne kunne komme i gang og gøre klar til indvielsen af vores baghave. Inden der var endelig fred på området, skulle vi runde en omgang forfaldsromantik i dagbladene.

Efter lang tid med udsigt til morgenpissende autonome var det skønt at kunne anråbe min indre småborger og sende nedenstående læserbrev til Berlingeren:

"Da jeg onsdag d. 18. marts [1998] læste journalist Lise K. Lauridsens beretning fra lukningen af skurvognsbyen i Sjællandsgade, fik jeg det klare indtryk, at

kvinden er uheldelig skurvognsromantiker. Hvordan kan det ellers lade sig gøre at beskrive den ryddede byggetomt således: "Små grønne spirer i køkkenhaven og et par Netto-posere med mælkekartoner er de eneste spor efter skurvognsbyen..."

En sådan beskrivelse kan i bedste fald kaldes mangelfuld. Når jeg kigger ud af mit køkkenvindue, der har frit udsyn til hele tomten, bliver mine øjne mødt af alskens ragelse, der flyder overalt på grunden. Jeg nævner i flæng: tre stole, et stort badekar, en gammel madras, et mikrofonstativ, en palle, en stor stak byggeaffald i form af træstykker, metalstykker og sten, flere plastspande, trækasser, en trillebør, en ledningstrøbe, en rugekasse eller er det et interimistisk lokum, stumper af Rockwool, en tagrende, en vinduesramme, et træbord, en indkøbsvogn, lidt trådgitter, to fælge, en petroleumsdunk og et ølanker. Og for øvrigt er også både Kvikly og Fakta repræsenteret på posefronten.

Nuancerne skal med. De er med til at tydeliggøre naboernes modstand mod bosættelsen.

Hvorfor bekymre sig nu. Foråret er på vej og med det en længe ventet gårdsanering. Jeg glæder mig og med mig en hel del andre naboer til den nu hedengangne skurvognsby - Rest in Peace".

Lad os rejse os og udbringe et trefoldigt leve for A/B Carla og huset Fru Stornor Werner

Carsten Lund Rasmussen